

- Husén, T., *Talent, Opportunity and Career*, Almqvist & Wiksell, 1969.
- Imse, Th., P., *The Professionalization of Business Management*, Washington, D. C., 1962.
- Jense, G., *The Swedish Academic Marketplace – The Case of Science and Technology*, Akad. avh., Lund, 1979. Forskaren och högskolan, FRN-rapport nr. 29-U, Stockholm, 1980.
- Jense, G., *Forskarutbildning och sedan?*, PU-rapport nr 82:113, Lunds Universitet, 1982. Humanistisk forskarutbildning, PU-rapport nr 82:118, Lunds Universitet, 1982.
- Lane, J. E., *Attityddimensioner vid statliga högskoleinstitutioner utan fasta forskningsresurser*, Umeå, 1981.
- Lind, J., E. et al. *Forskarutbildningsenkäten 80*, Sociologiska institutionen, Göteborg, 1980.
- Rydén, I. et al., *Effektivitet i forskarutbildningen*, Riksrevisionsverket, 1982.
- Stankiewicz, R., *Leadership and the Performance of Research Groups*, akad, avh., Lund, 1980.
- Strömberg, L., *Forskarutbildning och handledning*, rapport nr 12/1979, Doktorandenkäten, rapport nr. 17/1980, pedagogiska institutionen, Uppsala.
- Zetterblom, G., *Forskarutbildningens dimensionering*, UHÄ, 1982.

Nya bidrag till socialpolitisk teori

Socialt arbete – ett nytt universitetsämne

I samband med 1977 års universitetsreform, då socialhögskolorna införlivades med universiteten, infördes ett nytt ämne inom högskoleutbildningen, nämligen *socialt arbete*. Ämnet finns inom både grundutbildning och forskarutbildning. Universitetslektoraten vid de tidigare socialhögskolorna omvandlas successivt till att gälla det nya ämnet. Professurer i ämnet har också inrättats successivt. Den första kom i Göteborg 1977 (tillsatt 1979) och därefter har följt Stockholm, Umeå och (1983) Lund.¹

Det nya ämnet presenteras i boken *Vad är socialt arbete?*, redigerad av Kerstin Lindholm och Kjell Askeland, där 21 författare ger mer eller mindre tungt vägande bidrag till definitionen. Boken är resultatet av ett forskningsprojekt, beställt av UHÄ 1979. Lindholm var

då lektor i social metodik vid socialhögskolan i Stockholm och Askeland 1:e amanuensis i pedagogik vid distriktshögskolan i Lillehammer men anlitad som expert av UHÄ. Arbetet har bedrivits i samråd med en referensgrupp från socialhögskolan i Göteborg och har innefattat en rad konferenser och seminarier med författarna och referensgruppen.

De flesta medarbetarna är eller har varit praktiskt verksamma socialarbetare. Flertalet har deltagit i något forskningsprojekt på området. En rad av artiklarna handlar dock mest om praktiska problem i socialt arbete som närmast kan betecknas som exempel på vad ämnet kan syssla med. Askeland presenteras i förordet som utomstående bedömare. Han bidrar med en inledning och med en kommentar till samtliga bidrag. Det senare är naturligtvis en svår uppgift, och det är inte förvånande att vissa av kommentarerna inte höjer sig över det självklara.

Vad är då socialt arbete? Frågan besvaras på flera ställen i boken. När Nämnden för socionomutbildning (som 1976 gick upp i UHÄ) förde fram förslaget (1975) definierades ämnet som "ett tillämpat socialvetenskapligt ämne, inriktat på att ge förståelse för sociala processer och bakgrunden till sociala problem samt på att ge ett kunskapsmässigt underlag för sociala arbetsinsatser i vid mening". Relevanta teoribildningar inom sociologi, ekonomi, psykologi, rättsvetenskap och statsvetenskap borde kunna användas. Vidare borde "ett betydande utrymme ägnas åtgärdsinriktade kunskapsområden som socialpolitik och social metodik" (sid 192).

Professor Harald Swedner säger i sin artikel att disciplinen socialt arbete är ett exempel på ett nytt "paradigm" för samhällsvetenskapligt tänkande. Han betecknar det som ett "aktörparadigm" i likhet med vad som är vanligt inom medicinska och teknologiska discipliner. Forskningen bör utgå ifrån att "människors välfärd kan och bör främjas genom ett rationellt och målmedvetet handlande". Disciplinen socialt arbete tar avstånd från det "traditionella åskådarparadigmet inom samhällsvetenskaperna". Swedner understryker också ämnets tvärvetenskapliga karaktär (sid 244 ff).

Det finns flera – mer eller mindre sofistikerade – försök till definitioner. Den enklaste och kanske mest realistiska presenteras av Kjell Askeland i inledningen. Enligt honom innehåller ämnet socialt arbete ingenting som inte skulle kunna behandlas inom de traditionella universitetsämnena. Det är bara det, att dessa ämnens företrädare inte har prioriterat de sociala problemen. Det nya ämnet representerar "ett försök från samhällets sida att ta upp problem som de andra disciplinerna av olika anledningar inte prioriterar tillräckligt högt" (sid 23 f).

Flera författare betonar att ämnet socialt arbete måste

¹ Profesör i Göteborg är Harald Swedner, i Stockholm Hans Berglind och i Umeå Bengt Börjeson. Professuren i Lund är inte tillsatt.

ha en koppling till det praktiska socialarbete som utförs i samhället. Ett uttryck för detta är bl a att tillträde till forskarutbildning i regel ges endast till socionomer med flera års yrkeserfarenhet.² Forskningsprojekten avses också i stor utsträckning utföras i samarbete med praktiskt verksamma socialarbetare, detta för att erfarenheterna från deras arbete ska kunna användas i "samhällsförbättrande" syfte. Det är inte bara fråga om utvärdering av speciella åtgärder utan också om analys av de samhällsförhållanden – på makro- och mikroplanet – som åstadkommer sociala problem.

Det kan tilläggas att definitionsproblemen inom forskning och forskarutbildning har sin motsvarighet även inom grundutbildningen. Huvudämnet inom socio- nomutbildningen på social linje är numera "socialt arbete" men lärarna är till stor del hämtade från de traditionella universitetsämnena, vilket medför integrationsproblem. Tanken är att den nya forskarutbildningen så småningom ska kunna leverera universitetslektorer som har ämnet "i blodet". Men självfallet behövs också i framtiden lärare med specialutbildning.

Ny tidskrift

Forskning i (eller om) socialt arbete är en aktuell fråga även i våra nordiska grannländer. Socionomförbunden i de fem nordiska länderna ger sedan 1981 ut en gemensam tidskrift, *Nordisk socialt arbeid*, vilken som namnet antyder ges ut från Oslo men har medredaktörer och redaktionskommittéer även i de övriga länderna. Den kommer ut med fyra häften om året. Svensk redaktör är socionomen Stig Larsson, 1983 följer i sociologi.

Avhandling om "socialstaten"

I den nordiska tidskriften ägnas stor uppmärksamhet åt teoretiska frågor. I tredje häftet 1982 återges fakultetsoppositionen vid en doktorsdisputation i Lund i mars 1982. Respondent var socionomen Alf Ronnby och avhandlingens titel *Socialstaten. Till kritiken av socialteknokratien*. Opponent var Tomas Mathiesen, professor i rättssociologi vid universitetet i Oslo.

Ronnby's avhandling ventilerades vid sociologiska institutionen, men om ämnet socialt arbete funnits i Lund kunde den mycket väl ha rymts under den rubriken. Handedare var Harald Swedner – även sedan han blivit professor i socialt arbete i Göteborg. Ronnby har i flera år varit verksam som socialarbetare men har även undervisat vid socialhögskolan.

Det framgår redan av boktitelns formulering att avhandlingen är marxistiskt orienterad. En stor del av den

² Kravet på yrkeserfarenhet har på sina håll utsatts för kritik. Bl a professor Bengt Börjeson har föreslagit att kravet avskaffas eller modifieras.

upptas också av utläggningar av begreppet alienation och olika marxistiska lärosatser, dock inte utan kritik. Termen "socialstat" används (efter tyska och danska förebilder) för att beteckna en stat som i sin iver att sörja för människornas välfärd ingriper kontrollerande i medborgarnas liv och övertar deras "medmänskliga" funktioner. Detta sker genom en "socialteknokratisk" apparat som söker lösa de sociala problemen genom rationell administration för effektiv styrning av människorna. (Med "staten" avses även landsting och kommuner.)

Med denna utgångspunkt indelar Ronnby den aktuella socialpolitiken i tre delar: försörjningspolitik, anpassningspolitik och omsorgspolitik. Han gör ett intressant försök till klassificering och analys av de olika åtgärderna. Han har samlat och systematiserat en stor mängd fakta och i åtskilliga fall gett dem en ny belysning. Men han har också haft en ambition att ta upp en massa problem från olika områden, även när han inte har kunnat prestera annat än subjektiva omdömen.

I särskilda kapitel beskrivs "professionaliseringen" av den sociala verksamheten och inslagen av "socialpedagogiska" insatser. De senare betecknas som antingen "kontrollerande" eller "frigörande". Ronnby tar klart parti för "frigörande" insatser av den typ som Paulo Freire brukar få representera.

Ronnby's tes är att socialstaten och särskilt professionaliseringen av de sociala funktionerna gör människorna alienerade, passiva och maktlösa. Detta sammanhang beskrivs emellertid mera spekulativt än analysen av socialpolitiken och är inte helt övertygande. Man kan – som opponenter i sin annars uppskattande artikel också framhåller – diskutera om inte utvecklingen av den ekonomiska strukturen är viktigare än det inslag i denna struktur som socialstaten utgör. Erfarenheter från USA skulle kunna tyda på detta. Där är socialstaten mindre utvecklad men alienationen och den politiska apatin likafullt ett faktum. Ännu mera sekundär är väl professionaliseringen, som är en nödvändig förutsättning för att staten ska kunna påta sig sociala uppgifter i stor skala.

Invändningarna mot slutsatserna hindrar inte att Ronnby's avhandling måste betraktas som ett värdefullt bidrag till analysen av det moderna välfärdssamhället. Hans recept för framtiden är dock klart utopiska: avskaffande av lönearbete, radikal arbetstidsförkortning, stora delar av socialpolitiken överförd till arbetsplatser och bostadsområden etc. Hur detta skulle gå till går han inte närmare in på.

Kvinnan i välfärdssamhället

Ronnby behandlar även kvinnans situation i socialstaten. Han anser att föreställningen om kvinnans frigörelse genom yrkesarbete är dåligt grundad. Hon blir genom

detta ännu hårdare insnörd i ett "formellt och patriarkaliskt vårdssystem i stället för genom de vardagliga förpliktelserna i den patriarkaliska familjen". Utvecklingen har "frigjort kvinnorna för andra arbetsuppgifter men endast i ringa utsträckning frigjort kvinnorna" (sid 196 f).

Samma problem har också nyligen behandlats i en norsk bok. Kari Wærness, som är universitetslektor i sociologi vid universitetet i Bergen, har 1982 gett ut *Kvinneperspektiver på sosialpolitikken*, där problematiken utförligt behandlas. Boken ingår i en serie "Kvinnors levekår og livsløp" som har initierats av sekretariatet för kvinnoforskning inom Norges allmänvetenskapliga forskningsråd. Ytterligare tre böcker i denna serie har publicerats under 1982.

Wærness utgår till övervägande del från norska förhållanden men hennes iakttagelser är i stort sett relevanta även för Sverige. Hon diskuterar mera den professionella hemhjälpens och barnomsorgens förhållande till motsvarande arbete inom familjen än kvinnans yrkesarbete över huvud taget. Hon ifrågasätter dock om lönearbete för alla kvinnor är möjligt att realisera om man önskar att närmiljön ska kunna fylla väsentliga omsorgs- och kontrollfunktioner.

Det finns hos Wærness en viss parallell till motsvarande partier i Ronnbys avhandling. Hon skisserar tex en

överföring av vissa uppgifter från den professionella socialarbetarkåren till hem- och grannskapssfären. Skälet är emellertid mera att de sociala åtgärderna planerats utifrån ett manligt löntagarperspektiv än någon allmän samhällssyn.

Åke Elmér

Referenser:

Vad är socialt arbete? Redaktion: Kerstin Lindholm och Kjell Askeland. Serien Publica. Stockholm: Liber-Förlag 1981.

Ronnby, Alf, Socialstaten. Tillkritiken av socialteknokratien. Akademisk avhandling. Lund: Studentlitteratur 1981.

Mathiesen, Thomas, Socialstaten – til kritikken av sosialteknokratiet. Opposisjon ved Alf Ronnbys doktordisputas, Lund 19 mars 1982. I *Nordisk sosialt arbeid*, nr 3, årg 2, sid 3–18. Replik av Ronnby ibm sid 20–26. Oslo: Universitetsforlaget 1982.

Wærness, Kari, Kvinneperspektiver på sosialpolitikken. Serien Kvinnens levekår og livsløp. Oslo – Bergen – Tromsø: Universitetsforlaget 1982.